

„WOJNA SYNÓW ŚWIATŁOŚCI Z SYNAMI CIEMNOŚCI“

Trzy zwoje znalezione w pierwszej grocie w Qumran nabyte zostały w 1947 r., staraniem prof. E. L. Sukenika, przez Uniwersytet Hebrajski w Jerozolimie. Uczony ten opublikował również treść tych dokumentów. Pierwsze kompletne wydanie przygotowane przez niego ukazało się w języku hebrajskim w 1954 r., w następnym zaś roku w języku angielskim¹⁾. Wydanie to obejmuje Księgę Izajasza B (1QIsb), Zbiór apokryficznych hymnów dziękczynnych (Hodajoth — 1QH) i apokryf, dotąd nieznaną, któremu wydawca nadał tytuł „Wojna synów światłości z synami ciemności”, nazywany krótko Milhamah (1QM)²⁾.

Zwoje te uległy niszczącemu działaniu czasu i czynników atmosferycznych. Stosunkowo najlepiej spośród nich przechował się zwój zawierający „Wojnę”. Zwój ten, wykonany z dobrze wyprawionej, żółtej skóry, obejmuje w obecnym stanie cztery razem zeszyte arkusze długości 2,9 m i 16 cm szerokości. Szeroki 5 cm margines przed pierwszą kolumną wskazuje, że zachował się początek zwoju, który obejmuje 19 kolumn tekstu. Ostatnia kolumna, z której zachowała się tylko część

¹⁾ The Dead Sea Scrolls of the Hebrew University, Jerusalem 1955.

²⁾ W wydaniu E. Sukenika zwój ten obejmuje tablice 16—34. Został on przełożony na języki współczesne: H. Bardtke, Die Kriegerrolle von Qumran uebersetzt, Theologische Literaturzeitung, 80 (1955) 401—420; J. Van der Ploeg, La Règle de la guerre. Traduction et notes, Vetus Test., 5 (1955) 373—420; M. Delcor, La guerre des fils de lumière contre les fils de ténèbre ou le „Manuel du parfait combattant“ de Qumran, Nouv. Revue Théol. 77 (1955) 372—379; A. Dupont-Sommer, Règlement de la guerre des fils de lumière, Revue de l'Histoire des Religions, 148 (1955) 23—43, 141—180; M. Burrows, The Dead Sea Scrolls, New York 1955; T. H. Gaster, The Dead Sea Scrolls in English Transcription, Garden City 1956.

środkowa, odłączona jest od reszty zwoju. Należała ona prawdopodobnie do piątego arkusza, na co wskazują ślady zszywania na ostatnim arkuszu należącym do zwoju. Zwój był więc pierwotnie dłuższy, o ile jednak, nie da się tego ustalić³⁾.

Górna część zwoju z marginesem szerokości 3 cm, zachowała się niemal w całości w dobrym stanie, dolna natomiast uległa zniszczeniu. Poszczególne kolumny oddziela margines ok. 2 cm. Każda z nich zawiera 16 do 18 wierszy, zawieszonych pod linią. E. Sukenik przypuszcza, że tylko trzy lub cztery linie uległy zniszczeniu w dolnej części zwoju⁴⁾. W drugiej części zwoju występują liczne luki w tekście wskutek działania wilgoci.

Pismo pochodzi z ręki biegłego pisarza, który z wyjątkiem „jod” i „waw” używanych zamiennie, odróżniał starannie wszystkie litery alfabetu hebrajskiego oraz odmienną pisownię liter końcowych. Nieliczne zaś błędy pisarz ten starannie poprawiał umieszczając nad linią opuszczone litery. Względy paleograficzne przemawiają za tym, że w obecnej postaci zwój ten został napisany przed zburzeniem świątyni jerozolimskiej w r. 70⁵⁾.

1. TREŚĆ KSIĘGI WOJNY

Zwój zaczyna się od słowa „hamilhamah” — wojna. Istniejącą przed nim lukę w tekście należy prawdopodobnie uzupełnić słowami „l^eseder z^ehasereq” i przetłumaczyć „*ta jest reguła porządku wojny*”. Otóż treść tej reguły wojennej przedstawia się następująco:

I, 1—7	Wprowadzenie. Autor charakteryzuje na wstępie wrogów „Synów światłości”.
I, 8—17	Koniec walk i ostatnie plany bojowników.
II, 1—16	Przepisy dotyczące sprawowania obrzędów religijnych i plan 40-letniej wojny.

³⁾ por. E. L. Sukenik, *The Dead Sea Scrolls of the Hebrew University*, Jerusalem 1955, 35.

⁴⁾ dz. cyt., 35.

⁵⁾ por. E. L. Sukenik, dz. cyt., 36.

- III, 1—11 Trąby wojenne, ich przeznaczenia, zastosowanie oraz inskrypcje.
- III, 12—IV, 5 Chorągwie bojowe zgromadzenia.
- IV, 5—V, 14 Uzbrojenie oddziałów.
- V, 16—VI, 7 Formacje bojowe.
- VI, 7—VII, 8 Wiek poszczególnych członków formacji zbrojnych.
- VII, 9—IX, 9 Rola kapłanów w bitwie.
- IX, 10—IX, 17 Manewry taktyczne specjalnie uzbrojonych jednostek, których poszczególne oddziały pozostają pod stałą opieką aniołów.
- X, 1—XIV, 1 Modlitwy i wezwania, przypuszczalnie arcykapłanów, przed bitwą.
- XIV, 2—18 Modlitwy po zwycięstwie.
- XV, 1 do końca Modlitwy po pierwszej walce a przed drugą i modlitwy końcowe.

Blizsze zapoznanie się z treścią księgi, w której ciągle jest mowa o „regule porządku” nasuwa przypuszczenie, że była to Księga Reguł Wojennych, stanowiąca odpowiednik Księgi Reguły Zgromadzenia. Podobnie jak ta ostatnia zawiera zbiór przepisów, których zachowanie miało członkom gminy pomóc żyć w czasach pokoju, tak Księga Wojny podaje przepisy odnoszące się do czasów, w których gmina była, lub miała być, w walce z „*synami ciemności*”, i stanowi niejako podręcznik bojownika ⁶⁾).

Podręcznik ten stanowi także pewnego rodzaju rytuał, zawiera bowiem zbiór przepisów rytualnych. Np. w drugiej kolumnie spotykamy najpierw przepisy odnoszące się do sprawowania ofiar i obrzędów religijnych, a następnie równie drobiazgowo przepisy wojenne, które szczegółowo regulują sposób prowadzenia świętej wojny. Obecność bowiem Izraelity na wojnie i kapłana przy ołtarzu stanowi jedną służbę (II, 2; II, 9).

⁶⁾ por. M. Delcor, *La guerre des fils de lumière contre les fils de ténèbre ou le „Manuel du parfait combattant“ de Qumran*, *Nouvelle Revue Théologique*, 77 (1955) 372n.

Wojna ta jest wojną świętą całego ludu. Każdy akt tej wojny jest również święty, ponieważ zmierza do usunięcia Beliala i jego zwolenników „synów ciemności”. Trwać ona będzie 40 lat a jej wynikiem będzie uwolnienie ludu Bożego z ucisku i zapewnienie mu w końcowej, siódmej fazie zwycięstwa. Żywiona od wieków i przez proroków podtrzymywana nadzieja ukazuje się w tym apokryfie w nowej szacie słownej.

Księga wojny omawia szczegółowo rolę kapłanów jaką spełnić mają w walce „synów światłości” z „synami ciemności”. Do nich — Synów Lewiego, jak niegdyś za Jozuego (Joz. VII), należy troska o trąby wojenne, którymi zaznaczać mają poszczególne etapy walki. Nie mogli oni wprowadzić w błąd walczących w bitwie, gdyż stawką tego boju była wolność „ludu świętych”. Stąd takie szczegółowe przepisy w tej księdze dotyczące zadań kapłanów. Poza tą rolą kierowniczą w walce kapłani spełniali inne jeszcze zadanie. Przed walką mieli zachęcać bojowników (XV, 7), po walce zaś mieli intonować hymny dziękczynne. Stałe podkreślanie kierowniczej roli kapłanów w tej księdze nasuwa przypuszczenie, że w ich gronie należy doszukiwać się jej autora, chociaż na ten temat nie podaje ona żadnej wzmianki.

Księga wojny zawiera w treści wiele wzmianek o charakterze eschatologiczno-apokaliptycznym. Cała zresztą walka, trwająca 40 lat, posiada cechy wybitnie eschatologiczne. Rozwija się ona w siedmiu etapach, trzy razy zwyciężają „synowie światłości”, trzy razy ich wrogowie, a wreszcie w ostatnim etapie synowie światłości odnoszą zwycięstwo⁷⁾. Często mowa jest w Księdze o dniu, który będzie dniem upadku Kittim (I, 9) i dniem jasności. „Słońce nie będzie się śpieszyć ku zachodowi w tym dniu” (XVII, 5), by pozwolić na całkowitą zagładę wrogów Boga, co jest głównym zadaniem „synów światłości”. Niemało miejsca w księdze zajmuje również angelologia. Archanioł Michał jest opiekunem całego ludu świętego. Lud ten walczy z wszystkimi ludami wyliczonymi w 10 rozdziale Księgi Rodzaju i odnosi nad nimi zwycięstwo. Widać w tym ślady poglądów apoka-

⁷⁾ por. E. L. Sukenik, dz. cyt., 36.

liptycznych nurtujących w uciśnionym narodzie, który chce się uwolnić i zemścić na wszystkim, co nie jest żydowskie, a co z pogardą nazywa „narody” — goim⁸⁾.

2. CZAS POWSTANIA I DANE HISTORYCZNE KSIĘGI WOJNY

W Księdze Wojny nie spotykamy żadnej wskazówki co do czasu jej powstania. Niemniej jednak analiza jej treści wykazuje powiązanie pewnych jej danych z czasami machabejskimi.

Porównanie Księgi Wojny z innymi dokumentami z Qumran wskazuje na to, że wyraz „jahad” występujący dość często w tej księdze, nigdy nie przybiera tego specyficznego znaczenia jakie posiada w Księdze Reguły, Hodajoth i Dokumencie Damasceńskim. Również określenie „synowie światłości i synowie ciemności” jest tu użyte w innym znaczeniu niż w pozostałej literaturze z Qumran. Według I, 1 do „synów światłości” należą Lewi, synowie Judy i synowie Beniamina, natomiast do „synów ciemności” zalicza się pozostałe plemiona izraelskie, wspierane przez sąsiednie ludy pogańskie (Edomitów, Moabitów, Amonitów, Hetytów, Filistynów), na czele których stoją Kittim, i wszystkich tych co sprzeniewierzyli się Przymierzu. Widać stąd, że „synowie ciemności” to obcoplemieńcy i „zdrójcy Przymierza”. Według Manuale zaś przeciwne stronnictwa synów światłości i synów ciemności mieszczą się w obrębie judaizmu. To różne znaczenie pojęcia „synów światłości i synów ciemności” oraz odmienne w Księdze Wojny stosowanie wyrazu „jahad” (społeczność, gmina), inne niż w Manuale i Dokumencie Damasceńskim, zdaje się przemawiać za tym, że Księga Wojny jest starsza niż inne dokumenty z Qumran. Bardziej prawdopodobnym wydaje się przypuszczenie, że pierwotnie nadano całemu narodowi nazwę „synów światłości”, a dopiero później nazwą tą objęto pewną wyodrębnioną zeń grupę, aniżeli to, że nazwę odnoszącą się do członków pewnej grupy określano później cały naród. W oparciu o te wywody L. Rost wysuwa wniosek, że Księga Wojny jest najstarszym rękopisem ze wszystkich

⁸⁾ por. M. Delcor, art. cyt., 377.

dotychczas znanych rękopisów znalezionych w Qumran⁹⁾, i mogła powstać w czasach machabejskich.

Synowie światłości walczą z „gwałcicielami Przymierza” wspieranymi przez Kittim. Wyrażenie „gwałciciele Przymierza” znajduje się dosłownie w Księdze Daniela 11, 32 i oznacza Żydów apostatów, którzy przeszli na hellenizm i „opuścili Przymierze” (Dan 11, 34). Są to ci sami niewierni Prawu, którzy według 1 Mach 1, 12 zbudowali w Jerozolimie gimnazjum, wstydziła się obrzezania i opuścili obyczaje ojców. Wprawdzie Księga Wojny nie zna wyrażenia „hasidim” — pobożni, którzy w Księdze Machabejskiej przeciwstawieni są zdrajcom Przymierza, niemniej mówi ona o „świętym ludzie Przymierza” (X, 10).

Księga wojny podaje różne hasła i napisy, które należało umieścić na trąbach i sztandarach wojennych. Hasła te miały zachęcić lud do walki i stanowić niejako jego broń ideologiczną i moralną. Podobne hasła rozpowszechnia także Juda Machabejszyk (2 Mach 7, 23; 13, 15) i to w tym samym celu. Podobnie jak on zagrzewał do walki powołując się na przykłady pomocy Bożej okazane przodkom (2 Mach 8, 18), czyni to również Księga Wojny XI, 1—2. Jak w Księgach Machabejskich widać przekonanie o pomocy duchów niebieskich i obecności ich wśród walczących (2 Mach 10, 30; 11, 10; 12, 36), tak i w Księdze Wojny widać wiarę w obecność duchów niebieskich w szeregach walczących. Wiara ta oparta jest na przekonaniu, że Bóg przebywa w obozie wojennym („z miejsca gdzie Bóg przebywa wyjdzie siedmiu kapłanów” VII, 9, „miejsce potęgi (dosł. ręki) Boga, gdzie Duch będzie wśród wszystkich w obozie” VII, 7¹⁰⁾). Liczne te paralele zdają się przemawiać za tym, że Księga Wojny i Księgi Machabejskie powstały w jednym okresie.

⁹⁾ por. L. Rost, Zum „Buch der Kriege der Soehne des Lichts gegen die Soehne des Finsternis“, ThLZ, 80 (1955) 205—208.

¹⁰⁾ Teksty te zdają się wskazywać, że jak niegdyś na pustyni, tak i teraz w obozie walczących jeden z namiotów stanowił Przybytek. Być może, że w nim właśnie sprawowano ofiary, o jakich mowa w kolumnie II.

Zdrajcom przymierza w ich walce z „synami światłości” pomagają obce ludy pogańskie, z Kittim Asur na czele. To wyrażenie „Kittim Asur”, które w tej formie zachodzi tylko raz (kol. I, 2), oznacza tutaj zdaniem M. Delcora ¹¹⁾ Greków Syrii, czyli Seleucydów, w przeciwstawieniu do Greków archipelagu czy też Egiptu tzn. Ptolemeuszów. Wyrażenie to nie oznacza tutaj wojsk rzymskich stacjonujących w Syrii. Na poparcie swej tezy M. Delcor przytacza dane z 1 Mach 1, 1 gdzie mowa jest o Aleksandrze Wielkim, wychodzącym z kraju Kittim. Ta sama księga 8, 5 Filipa V (220—179) króla Macedonii i Persji nazywa królem Kittim. Stąd można sądzić, że autor Księgi Wojny miał tu na myśli macedońskich władców Syrii, nazwa bowiem Asur, podobnie jak u Józefa Flawiusza (Ant. Jud. XVI, VI, 7) oznacza tutaj Syrię. Nie ma też w Księdze Wojny zdaniem M. Delcora mowy o Kittim Egiptu, których dopatruje się E. Sukenik ¹²⁾, ponieważ w tekście mowa jest o tym, że „po walce wojska Kittim pójdą do Egiptu” (I, 4). Szczegół ten odnosi się jego zdaniem do Seleucydów i odpowiada najlepiej wyprawie Antiocha Epifanesa IV do Egiptu w r. 170. Król odnosił się z niechęcią do Żydów, walczył więc z „synami światłości”, a wracając z tej wyprawy złupił Jerozolimę i świątynię.

Ze względu na to, że Księga Wojny opisuje sposób prowadzenia bitwy, szyk bojowy, jak również wyposażenie walczących, szczegółowo opisując poszczególne rodzaje uzbrojenia, wnosi ona niemało nowych elementów i posiada duże znaczenie dla znajomości taktyki i uzbrojenia armii hellenistycznych ¹³⁾.

Treść Księgi Wojny, jej paralele historyczne, zdają się więc przemawiać za tym, że powstała ona w okresie przedhasmonejskim; być może w czasach Machabeuszów. Stąd nie bez racji można przypuszczać, że stanowi ona jeden z najstarszych dokumentów gminy z Qumran ¹⁴⁾.

¹¹⁾ art. cyt., 375 n.

¹²⁾ dz. cyt., 36.

¹³⁾ por. M. Fevrier, La tactique hélienistique dans un texte de Ain Fashkah, Semitica, 3 (1950) 53—59.

¹⁴⁾ por. L. Rost, art. cyt., 206.

Znalezienie fragmentów czterech innych egzemplarzy tej księgi w drugiej i czwartej grocie Qumran, świadczy o tym, że cieszyła się ona w gminie qumrańskiej niemałą popularnością²⁾. Stanowiąc wojenny odpowiednik Księgi Reguły, omawiana tutaj Księga Wojny rzuca wiele nowego światła na oblicze sekty z Qumran, zwłaszcza w pierwszym okresie jej istnienia. Dlatego też posiada ona duże znaczenie dla lepszego zrozumienia okresu intertestamentalnego.

Lublin,

Ks. ANTONI KUBIK

¹⁵⁾ por. O. Eissfeldt, *Einleitung in das Alte Testament*, Tübingen²⁾, 1956, 809 n.